บทที่ 1
บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การอ่านเป็นเครื่องมือสำคัญในการแสวงหาความรู้ของมนุษย์ และยังช่วยพัฒนาความคิดจิตใจของผู้อ่านได้เป็นอย่างดี ผู้ที่อ่านมาก จะสามารถนำความรู้ ความคิดและประสบการณ์จากการอ่านมาช่วยพิจารณาสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้อย่างถี่ถ้วน การอ่านจึงเปรียบเสมือนสะพานเชื่อมความรู้ และความเข้าใจระหว่างมนุษยชาติทุกภาษา

การอ่านอย่างมีวิจารณญาณเป็นทักษะการรับสารที่มีความสำคัญต่อการศึกษาทุกระดับชั้น โดยเฉพาะยุคข้อมูลข่าวสารในปัจจุบันที่เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญในการติดต่อสื่อสารเป็นอย่างมาก ทักษะพื้นฐานในการรับข้อมูลทักษะหนึ่ง คือ การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ เพราะจะช่วยให้ผู้อ่านเรียนรู้เท่าทันสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงและเป็นพลังอันสำคัญในการสร้างสรรค์พัฒนาประเทศ เนื่องจากการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ผู้อ่านจะต้องมีทักษะในการคิดหาเหตุผลเพื่อให้เกิดความเข้าใจ ด้วยการพินิจพิจารณา วิเคราะห์ ตีความและประเมินค่าจากข้อความที่ได้อ่าน

กระบวนการอ่านอย่างมีวิจารณญาณจำต้องใช้กระบวนการคิดซึ่งเป็นระบบการทำงานของสมองซึ่งจะทำหน้าที่ควบคุมการทำงานของอวัยวะต่างๆในร่างกายส่งผลให้บุคคลเกิดการรับรู้และสามารถคิดอย่างมีวิจารณญาณได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สตรีรัตน์ เชียงกา,2548 : 1) สอดคล้องกับทิพย์วัลย์ สีจันทร์และคณะ (2546 : 38) ที่กล่าวว่ากระบวนการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับสมองซึ่งเป็นอวัยวะที่สำคัญต่อกระบวนการคิดเพราะสมองทำหน้าที่ควบคุมการทำงานทุกอย่างในร่างกายให้เป็นระบบ คือสมองซีกซ้ายทำหน้าที่ด้านภาษา การคำนวณ การใช้เหตุผลและการรับรู้ส่วนย่อย ในขณะที่สมองซีกขวาทำหน้าที่ด้านการรับรู้อารมณ์ มิติสัมพันธ์ ความคิดสร้างสรรค์และภาพรวม

จากเหตุผลดังที่กล่าวมาแล้ว แสดงให้เห็นว่าทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณนั้น ต้องใช้สมองในการคิดวิเคราะห์คือ การพิจารณาองค์ประกอบส่วนย่อยของเรื่องที่อ่าน สังเคราะห์คือการพิจารณาถึงแนวคิดโดยรวมของเรื่องที่อ่านโดยนำไปเปรียบเทียบกับเรื่องอื่นๆ ประเมินค่าคือการพิจารณาถึงข้อเท็จจริง และข้อคิดเห็นได้อย่างมีเหตุผล

ในฐานะผู้วิจัยเป็นครูผู้สอนประจำสาขาวิชาภาษาไทย พบว่าผลสัมฤทธิ์ด้านความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาวิทยาลัยเพาะช่างชั้นปีที่ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2552-2553 อยู่ในระดับต่ำกว่าร้อยละ 50 (ในปี 2552ได้ร้อยละ 48.5, ปี2553ได้ร้อยละ 4.90ตามลำดับ)ซึ่งถือว่าอยู่ต่ำกว่าระดับดี ตามเกณฑ์มาตรฐานของสำนักงานรับรองมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา สภาพปัญหาดังกล่าวนับว่าเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียน ดังที่ เอื้อพันธุ์ ศรีสุนทร (2546 : 2) ได้กล่าวถึงปัญหาของการคิดวิจารณญาณ สรุปได้ว่า เมื่อผู้เรียนขาดทักษะเรื่องการคิดอย่างมีวิจารณญาณแล้ว ผู้เรียนจะประสบปัญหาอื่นตามมา กล่าวคือ ผู้เรียนจะขาดปัญญาในการตัดสินปัญหา ขาดสำนึกเพื่อสังคมส่วนรวม แก้ไขปัญหาไม่ถูกวิธี และขาดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ คิดเอาแต่ได้โดยไม่คำนึงถึงจิตใจผู้อื่น ซึ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดปัญหาสังคมและปัญหาจริยธรรมตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

การอ่านเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นต่อมนุษย์ โดยเฉพาะกับนักศึกษาที่จะต้องพัฒนาทักษะเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ สติปัญญา สร้างเสริมประสบการณ์ ช่วยให้เป็นผู้ที่มีความรู้ ทันสมัย ทันเหตุการณ์ มีความคิดกว้างไกล มีเหตุผล เฉลียวฉลาด ทันคน และยังทำให้เป็นผู้เข้าใจวิถีชีวิตมนุษย์มากขึ้น (กองเทพ เคลือบพณิชกุล, 2542 : 81) สารโฆษณา และสารทั่วไป เป็นสารที่นักศึกษามีโอกาสได้อ่านในชีวิตประจำวัน เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต มีความสะดวกในการหาอ่าน สามารถหาอ่านได้ทั้งจากในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา

สตรีรัตน์ เชียงกา (2548 : 3) ได้ให้ความหมายของสารโฆษณาไว้ว่า “สารโฆษณา หมายถึง สารที่ใช้ในการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจผู้รับสารให้เกิดความรู้สึกคล้อยตาม” สารโฆษณามีความสำคัญและสามารถนำมาเป็นสื่อการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณได้ เพราะเป็นสารที่สามารถดึงดูดใจผู้เรียน และสามารถโน้มน้าวใจผู้อ่านให้เชื่อถือสารที่อ่านนั้นได้ ดังที่ ธีรพล ภูรัตน์ (2544 : 1) ได้กล่าวถึงความสำคัญของสารโฆษณาไว้ว่า “สารโฆษณามีความสำคัญต่อการสร้างจุดครองใจให้แก่ผู้บริโภคให้คล้อยตามด้วยวิธีการโฆษณาในลักษณะต่างๆ สารโฆษณาจึงเป็นสารที่สามารถโน้มน้าวใจผู้อ่านให้เกิดความต้องการสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ได้เป็นอย่างดี”

ส่วนสารทั่วไปนั้น หมายถึง เรื่องราวที่มีความหมายสัมพันธ์กันซึ่งผู้ส่งสารต้องการถ่ายทอดให้ผู้รับสารเกิดการรับรู้และสามารถเข้าใจเนื้อหาของสารแต่ละประเภทที่ต้องการสื่อสารได้ (สตรีรัตน์ เชียงกา, 2548 : 3) สารทั่วไปมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ทำให้มีความรู้รอบตัวต่างๆ สามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้เพื่อประโยชน์ในด้านต่างๆ ดังที่ เมทินี รัษฎารักษ์ (2546 : 52)

กล่าวถึงความสำคัญของสารทั่วไปไว้ว่า “สารทั่วไปมีความสำคัญต่อความเป็นสังคม คือ ใช้สายใยแห่งการถ่ายทอดประเพณี ความสำคัญต่อชีวิตประจำวัน คือใช้สื่อสารกับตัวเองและผู้อื่นที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมในการดำเนินชีวิต ความสำคัญต่อธุรกิจและอุตสาหกรรม คือใช้เป็นเครื่องมือในการจำหน่าย ประชาสัมพันธ์ สำคัญต่อการปกครอง คือใช้ในการเผยแพร่ข่าวสารกฎเกณฑ์หรือระเบียบต่างๆ การเมืองและการต่างประเทศ คือ การติดต่อสื่อสารกับต่างประเทศในด้านการเมือง เศรษฐกิจ การทหารและอื่นๆ

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าสารโฆษณาและสารทั่วไปเป็นสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตและมีความสำคัญในการให้ความรู้และความเข้าใจตลอดจนทัศนคติในแง่มุมต่างๆแกนักศึกษาเป็นอย่างดี เพราะนักศึกษาได้มีโอกาสสัมผัส เรียนรู้และเข้าถึงข้อมูลที่ได้จากสารโฆษณาและสารทั่วไปอย่างสะดวก ง่ายดาย ผู้วิจัยจึงใช้สารทั้ง 2 ประเภทมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาปริญญาตรีชั้นปีที่1ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้

นอกจากนั้นแล้วยังมีวิธีการจัดการเรียนรู้แบบหนึ่งที่น่าสนใจและเหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ได้แก่ การใช้เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ ซึ่งเป็นเทคนิคการพัฒนาความคิดโดยการใช้คำถาม หรือการตั้งคำถามอย่างสร้างสรรค์ ทำให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดเกี่ยวกับเรื่องที่อ่านได้เป็นอย่างดี โดยมีผู้คิดค้นเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ คือ เอ็ดเวิร์ด เดอ โบโน (Edward de Bono อ้างถึงในวิริยา วิริยารัมภะ,2549 : 9) เขามีแนวความคิดว่าสมองมีระบบที่จัดการตัวมันเอง และจากความคิดนี้จึงนำไปสู่ เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ ซึ่งเป็นเทคนิคการคิดที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางความคิด สามารถคิดได้อย่างเป็นระบบ โดยเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีครูเป็นผู้สนับสนุน แนะนำ ใช้คำถามเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการคิดพิจารณาอย่างเป็นระบบ โดยใช้สีของหมวกเป็นสัญลักษณ์แทนการคิดหกแบบดังนี้ หมวกสีขาว แสดงข้อเท็จจริง หมวกสีแดง แสดงอารมณ์ความรู้สึก หมวกสีดำ แสดงความคิดเชิงวิจารณ์ หมวกสีเหลือง แสดงการคิดในแง่ดี หมวกสีเขียว แสดงถึงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ หมวกสีฟ้า แสดงถึงการควบคุมและการจัดระบบของกระบวนการคิด

การใช้เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ จะทำให้ผู้เรียนเกิดความคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ แยกแยะข้อเท็จจริง และข้อคิดเห็นรวมถึงประเมินค่าเรื่องที่อ่าน ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้เป็นพื้นฐานสำคัญของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการสอนโดยการใช้เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยเพาะ

ช่าง ที่ใช้สารโฆษณาและสารทั่วไปเป็นสื่อ เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ไปเป็นแนวทางในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาให้บรรลุเป้าหมายตามที่หลักสูตรได้กำหนดไว้ต่อไป

2.วัตถุประสงค์

1. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านภาษาไทยอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 ระหว่างก่อนและหลังการสอนอ่านโดยใช้สารโฆษณาและสารทั่วไปเป็นสื่อการอ่านด้วยวิธีการคิดแบบหมวกหกใบ

2. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านภาษาไทยอย่างมีวิจารณญาณระหว่างนักศึกษาที่ใช้สารโฆษณาเป็นสื่อการอ่านกับนักศึกษาที่ใช้สารทั่วไปเป็นสื่อการอ่านโดยใช้เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ

3.ขอบเขตการวิจัย

การทำวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษาชั้นปีที่ 1 ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 1/2556 วิทยาลัยเพาะช่าง จากนักศึกษาจำนวน 2 สาขาวิชา ได้แก่ นักศึกษาสาขาวิชาศิลปะการถ่ายภาพและนักศึกษาสาขาวิชาออกแบบนิเทศศิลป์ สาขาวิชาละ 30 คน เพื่อทำการทดลอง

2. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

1. ตัวแปรต้น ได้แก่ สารทั่วไป และสารโฆษณา
2. ตัวแปรตาม ได้แก่ ความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

4. คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ หมายถึง วิธีการคิดอย่างเป็นระบบในการพิจารณาสถานการณ์หรือปัญหาที่เกิดขึ้น โดยใช้สีของหมวกเป็นสัญลักษณ์ในการคิด 6 ด้าน ซึ่งมาจากแนวคิดของดร.เอ็ดเวิร์ด เดอ โบโน (Dr.Edward De Bono) ดังนี้

1.1 หมวกสีขาว เป็นการคิดหาข้อมูล ข้อเท็จจริงของสถานการณ์

1.2 หมวกสีแดง เป็นการคิดจากอารมณ์ความรู้สึก

1.3 หมวกสีดำ เป็นการคิดถึงผลในทางลบ จุดอ่อน จุดบกพร่อง ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น

1.4 หมวกสีเหลือง เป็นการคิดผลในทางบวก ข้อดี จุดเด่น คุณค่า คิดถึงความเป็นไปได้และประโยชน์ที่จะได้รับ

1.5 หมวกสีเขียว เป็นการคิดหาแนวทางใหม่ๆและความคิดสร้างสรรค์

1.6 หมวกสีฟ้า เป็นการกำหนดปัญหา จุดเน้นของการคิด การสรุป การกำหนดขั้นตอนและการควบคุมการคิดของแต่ละคนให้ตรงกับสีของหมวกที่ใช้

2. วิธีสอนโดยใช้เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ เพื่อให้ผู้เรียนได้คิดอย่างเป็นระบบ ในการพิจารณาสถานการณ์ เรื่องราวหรือปัญหาจากเรื่องที่อ่าน โดยใช้สีของหมวกเป็นสัญลักษณ์ในการคิด 6 ด้าน ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้ (Edward De Bono, 1992 : 18-19)

2.1 ขั้นนำ (Lead-in) เป็นขั้นที่ครูนำเข้าสู่เนื้อเรื่องด้วยการใช้ภาพประกอบง่ายๆ ตัวอย่างหรือแบบฝึกหัดที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการสอน

2.2 ขั้นอธิบายหรือชี้แจงรายละเอียด (Explanation) เป็นขั้นเข้าสู่การให้ตัวอย่างทันทีว่าจะสอนอะไรตามลักษณะพื้นฐานของหมวกใบที่เลือก

2.3 ขั้นสาธิต (Demonstration) เป็นขั้นแสดงให้เห็นถึงการใช้หมวกที่มีความสัมพันธ์กับการคิดแต่ละแบบ พร้อมกับคำอธิบาย แนะนำตัวอย่างคำถาม เพื่อสร้างความเข้าใจ

2.4 ขั้นปฏิบัติ (Practice) เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดของการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้กระบวนการในการฝึกฝนทุกใบ ไม่ใช้เวลาฝนการฝึกฝนใบใดใบหนึ่งนานเกินไป จุดประสงค์คือให้ผู้เรียนเกิดทักษะ

2.5 ขั้นการหารายละเอียดเพิ่มเติม (Elaboration) เป็นขั้นการอภิปรายเกี่ยวกับวิธีการคิดหรือวิธีการตั้งคำถาม

2.6 ขั้นการหาข้อสรุป (Conclusion) เป็นขั้นการทบทวน เรียบเรียงสิ่งที่คิด การสรุปกระบวนการ เน้นย้ำประเด็นหลักและการตระหนักถึงประโยชน์ที่ได้รับจากกระบวนการนี้

3. ความสามารถในการอ่านภาษาไทยอย่างมีวิจารณญาณ หมายถึงความสามารถในการอ่านภาษาไทยที่ต้องใช้สติปัญญาพิจารณาไตร่ตรองสิ่งที่อ่านด้วยความรอบคอบ เพื่อวินิจฉัยและให้ข้อสรุปที่สมเหตุสมผล เชื่อถือได้ สามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ วิเคราะห์ สังเคราะห์และประเมินค่าสิ่งที่อ่านได้

4. สารโฆษณา หมายถึง เนื้อความที่แจ้งให้ทราบเกี่ยวกับสินค้า ผลิตภัณฑ์และการบริการที่เป็นเครื่องอุปโภค บริโภค และปรากฏอยู่ตามสื่อสิ่งพิมพ์ อาทิ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร แผ่นพับและใบปลิว จำแนกเป็นสารโฆษณาประเภทเครื่องบริโภค ได้แก่ อาหาร ขนมขบเคี้ยว เครื่องดื่ม และสารโฆษณาประเภทเครื่องอุปโภค ได้แก่ รองเท้า ของใช้ส่วนตัว รถยนต์ เครื่องใช้ไฟฟ้า รวมถึงบ้านที่ดินและสถาบัน

5. สารทั่วไป หมายถึง เนื้อหาที่เป็นข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็นที่ได้อารมณ์ความรู้สึกในทางลบหรือทางบวก ประกอบด้วยสารที่ให้ความรู้ ความรอบรู้ สารให้ความบันเทิง สารโน้มน้าวใจและสารจรรโลงใจ

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นแนวทางแก่ครูภาษาไทยในการนำเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบมาใช้เป็นสื่อการสอนการอ่านอย่างมีวิจารณญาณในวิชาภาษาไทย

2. เป็นแนวทางแก่นักศึกษาในการพัฒนาการอ่านสารอย่างมีวิจารณญาณด้วยการใช้สารโฆษณาและสารทั่วไปเป็นสื่อการอ่าน

3. เป็นแนวทางแก่ผู้สนใจการวิจัยการสอนอ่านและทักษะอื่นๆในวิชาภาษาไทย

4. เป็นแนวทางการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณกับภาษาอื่นๆต่อไป